

Justitieombudsmannen
Thomas Norling

Inspektion den 18 februari 2020 av Socialnämnden i Örebro kommuns handläggning av ärenden om umgänge med umgängesstöd

Inledning

Justitieombudsmannen Thomas Norling genomförde tillsammans med byråchefen Carl-Gustaf Tryblom samt föredragandena Sari Raatesalmi och Anders Malmkvist (protokollförare) den 18 februari 2020 en inspektion av Socialnämnden i Örebro kommuns handläggning av ärenden om umgänge med umgängesstöd. Under dagen träffade Thomas Norling och hans medarbetare även lagmannen AA och rådmannen BB vid Örebro tingsrätt samt advokaten CC för att få deras synpunkter på hur nämnden verkställer tingsrättens beslut om umgänge med umgängesstöd.

Inspektionens genomförande

Inledande möte

Inspektionen inleddes med att Thomas Norling och hans medarbetare togs emot av enhetschefen DD och gruppleddaren EE i umgängeslokalen Brickebackens familjecentral på Granrisvägen 23. Thomas Norling redogjorde kortfattat för JO:s pågående undersökning av hur socialtjänsten i några kommuner verkställer beslut om umgänge med umgängesstöd (se JO:s ärende med dnr 9119-2019). DD och EE visade upp lokalen. De berättade därefter kort om verksamheten och uppgav bl.a. följande:

- Nämnden har fyra socionomer anställda som umgängesstödjare. Umgängesstödjarna arbetar två och två i lokalen. Umgänge i lokalen sker varannan lördag, ojämna veckor, mellan kl. 11:00-18:00. Det sker inget umgänge i lokalen på vardagar. För tillfället är sju familjer aktuella för umgängesstöd och idag är det inte någon kö till umgängesstödsverksamheten.
- Om det skulle bli aktuellt med umgänge med umgängesstöd en vardag kan nämnden erbjuda andra lokaler. Nämnden har dock inte någon

möjlighet att erbjuda umgängesstöd i de fall umgänget ska ske i umgängesföräldrarnas hem.

- I de yttranden som nämnden lämnar till tingsrätten om vilka möjligheter som finns beträffande umgängesstöd kan nämnden bara tillhandahålla umgänge med umgängesstöd i den verksamhet som bedrivs i umgängeslokalen. Vid behov erbjuder nämnden dock flexibla lösningar utanför lokalen; det rör sig främst om umgänge vardagar där umgängesstödjaren hjälper till vid överlämningar mellan föräldrarna. Av de umgängesstödjare som anlitas för uppdrag utanför lokalen är vissa socionomer. En av de som arbetar som umgängesstödjare i lokalen tar även sådana uppdrag.
- I lokalen erbjuds varje barn umgänge max tre timmar per tillfälle. Upp till fyra barn med respektive umgängesförälder kan ha umgänge i lokalen samtidigt.
- Inför umgänget kallas föräldrarna till informationssamtal där de bl.a. informeras om att det kan vara flera olika barn och umgängesföräldrar i lokalen samtidigt. De har inte hört att någon förälder haft synpunkter på detta. Barnen skolas inte in inför umgängestillfällena och barnen erbjuds inte heller några informationssamtal innan umgänget startar. Nämnden uppmuntrar dock att boendeföräldern tillsammans med barnet besöker umgängeslokalen inför umgänget för att låta barnet bekanta sig med den. I och med att barnen efter hand känner igen lokalen blir den i sig en trygghet för dem. De flesta barn som har umgänge med umgängesstöd träffar alla fyra umgängesstödjare under sina umgängen med umgängesföräldern.
- De två umgängesstödjarna som arbetar i lokalen finns tillgängliga för alla de barn och föräldrar som har umgänge i lokalen samtidigt. Det är en fördel att umgängesstödjarna arbetar två och två. För det fall att någon av dem är hemma p.g.a. sjukdom kan någon av de andra hoppa in och täcka upp så att umgänget blir av.
- Det har hänt att barnen leker med varandra vid umgängestillfällena trots att de inte ska det. Umgängesstödjarna försöker då hjälpa föräldrarna att umgås med sina barn och utveckla relationen till barnen. Umgängesstödjarna har till uppgift att uppmuntra umgänget mellan barn och förälder. Det är inte umgängesstödjarnas uppgift att övervaka föräldrarnas umgänge med barnen, men umgängesstödjarna dokumenterar varje umgängestillfälle för att det ska framgå hur umgänget har fungerat. Dokumentation fungerar som underlag när nämnden återrapporterar till tingsrätten. Detta görs endast när tingsrätten begär återrapportering och det sker alltså inte per automatik.

- Umgänge enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga sker inte i samma lokal som umgänge med umgängesstöd.
- Nämnden och tingsrätten träffas ungefär vartannat år för att diskutera bl.a. umgängesstödsverksamheten.
- Om nämnden upptäcker att verkställigheten av tingsrättens beslut om umgänge med umgängesstöd inte fungerar pratar de med föräldrarna och ber dem att diskutera saken med sina ombud. Ombuden eller föräldrarna får sedan kontakta tingsrätten, som därefter får ta ställning till om umgänget ska fortsätta eller inte.

Granskning av förbeställda akter

Inför inspektionen granskades följande ärenden:

- Akterna i ärenden om umgänge med umgängesstöd (6 kap. 15 c § föräldrabalken [FB]) som kom in till nämnden under andra och tredje kvartalet 2019.
- Akterna i de tio äldsta pågående ärendena om umgänge med umgängesstöd (6 kap. 15 c § FB).

Iakttagelser vid granskningen av akterna

Under granskningen gjordes bl.a. följande iakttagelser:

- Tingsrätten begärde i de granskade ärendena in yttranden från socialnämnden innan den meddelade beslut om umgänge med umgängesstöd. Socialnämnden svarade därefter snabbt på tingsrättens förfrågningar och redogjorde för i vilken omfattning som nämnden kunde erbjuda umgängesstöd. Nämndens svar var i stort sett likalydande och hänvisade till umgängeslokalen och öppettiderna där.
- Nämnden hade inte i något fall beslutat att utse en viss person att medverka vid umgänget.
- I de granskade ärendena framgick att samtliga umgängesstödjare som arbetar i umgängeslokalen fungerat som umgängesstödjare för alla barn.
- Barnen kallades inte till något informationsmöte innan umgänget startade.
- Umgänget kom snabbt igång efter tingsrättens beslut om umgängesstöd. Ofta var umgänget igång inom några veckor från tingsrättens beslut.
- I de granskade ärendena skedde allt umgänge i umgängeslokalen i Brickebacken.
- I ett ärende om umgänge med umgängesstöd hade inte nämnden vidtagit någon åtgärd sedan slutet av juli 2019 då tingsrätten kontaktade

nämnden och frågade om bl.a. hur umgänget med umgängesstöd gick. Nämnden svarade att föräldrarna inte längre utnyttjade möjligheten till umgänge med umgängesstöd i umgängeslokalen utan skötte umgänget själva. Tingsrätten meddelade att den skulle kontakta föräldrarnas ombud för att diskutera målets fortsatta handläggning. Därefter har inget skett i ärendet.

- I ett ärende framgick att umgängesstödjaren tog ifrån en umgängesförälder dennes mobiltelefon efter att denne inte umgått med sina barn under umgängestillfället utan i stället surfat med mobiltelefonen under nästan hela umgänget. Telefonen lämnades tillbaka efter umgänget.
- I några ärenden framgick att det förekom att barn i stället för att umgå med sina föräldrar framförallt lekte med varandra.
- I något ärende framgick att en mor efterfrågade att en viss person skulle medverka som umgängesstöd i stället för flera olika. I ärendet framgick inte om hennes önskemål tillgodosågs.

Avslutande möte

Inspektionen avslutades samma eftermiddag med ett möte i Familjerättens lokaler på Ribbingsgatan 1. Från nämndens sida deltog verksamhetschefen FF, enhetschefen DD och gruppledaren EE.

Thomas Norling och hans medarbetare redogjorde kortfattat för sina iakttagelser vid granskningen. Därefter ställdes frågor om nämndens arbete beträffande umgängesstöd. Företrädarna för nämnden uppgav bl.a. följande:

Innan nämnden startade umgängesstödsverksamheten i en lokal var det svårt att hitta kvalificerade umgängesstödjare. Nämnden har erbjudit lokallösningen sedan 2007. I och med att nästan allt umgänge med umgängesstöd nu sker i lokalen har nämnden hittat en verksamhetsform som förenklar för nämnden att verkställa tingsrättens beslut om umgänge med umgängesstöd.

Innan tingsrätten beslutar om umgänge med umgängesstöd begär domstolen in ett yttrande om vilka möjligheter som nämnden har. Ibland sker detta genom att tingsrätten hör av sig via telefon till familjerätten vilket inte nämnden har några synpunkter på. När nämnden får en generell förfrågan från tingsrätten ger den ett generellt svar på vilka möjligheter som finns när det gäller umgängesstöd. Om tingsrätten skulle fråga mer specifikt i ett visst ärende skulle nämnden kunna ge ett mer specifikt svar. Nämnden gör sitt bästa för att lösa de uppdrag som kommer in från tingsrätten och den verkställer också alla beslut om umgänge med umgängesstöd som tingsrätten beslutar om.

Nämnden har inte varit med om att föräldrar efterfrågat någon annan lösning än den som nämnden erbjuder och föräldrarna har inte heller klagat på hur verksamheten i umgängeslokalen bedrivs.

Nämnden har nyligen fått en ny lokal där umgänge med umgängesstöd kan ske varje söndag. Det är en mindre lokal som är anpassad för små barn/bebisar.

Det händer att tingsrätten hör av sig till nämnden och efterfrågar mer specifika lösningar för umgänge med umgängesstöd utanför umgängeslokalen. I de fallen kan nämnden oftast erbjuda andra umgängesstödjare som anlitas för ett specifikt ärende. Tingsrätten efterfrågar dessa mer flexibla lösningar ett par gånger per år. Om tingsrätten skulle efterfråga mer flexibla lösningar oftare skulle det få ekonomiska konsekvenser för nämnden och nämnden skulle antagligen även få svårare att verkställa tingsrättens beslut.

Nämnden erbjuder inte en lösning där umgängesstödjaren hämtar barnet hos boendeföräldern för att sedan ta med barnet till umgängeslokalen.

Tidigare erbjöds barnen en form av inskolning på så sätt att en anställd umgängesstödjare visade upp lokalen för barnet tillsammans med boendeföräldern. Denna umgängesstödjare har dock slutat. Nämnden genomför sedan dess inte några informationssamtal med barnen och de skolas inte heller in innan umgänget startar. Vissa barn kan möjligen uppleva detta som otryggt när umgänget startar. Nämnden är medveten om denna brist och ser detta som ett utvecklingsområde att ta tag i. Nämnden har för avsikt att förbättra situationen.

Nämnden ser gärna att föräldrar och barn talar svenska under umgänget i och med att det underlättar för dokumentationen av umgänget men de lägger sig i normalfallet inte i vilket språk som talas under umgänget. Det har dock hänt att nämnden ordnat en tolk vid ett individuellt anpassat umgänge.

Enligt nämndens uppfattning har en umgängesstödjare inte rätt att ta en umgängesförälders telefon under umgänget och de känner inte till att det detta ska ha inträffat. De känner dock igen ärendet där umgängesföräldern mest surfade på sin telefon under umgängestillfällena.

Nämnden har inte några rutiner när det gäller bevakning av öppna ärenden om umgänge med umgängesstöd.

Thomas Norling avslutade mötet med att förklara att iakttagelserna från inspektionen kommer att redovisas i ett protokoll samt att hans samlade uttalanden i olika frågor med anledning av vad som har noterats under inspektionen kommer att redovisas senare i ett beslut i JO:s separata ärende med dnr 9119-2019.

Vid protokollet

Anders Malmkvist

Justeras den 26 mars 2020

Thomas Norling